

Investigation Of Primary School Students' Critical Thinking Tendencies In Terms Of Various Variables*

Osman OĞUZ¹
Birsel AYBEK²

Abstract

This learning objective is to determine the relationships between the critical thinking conditions of schools and various variables. The research is a study in the relational screening model. These teaching methods consist of 283 students, 3rd and 4th grades, who study in primary schools located in the Karataş district center of Adana in the 2023-2024 academic year. In the research, the data were collected using the “Critical Thinking Tendencies Scale for Primary School Students” developed by Akar and Uluçınar (2021) in order not to be conspicuous. The researchers used the Personal Information Form, which was divided into parts, to determine the socio-demographic characteristics. In the analysis of the data, descriptive statistics, t-test analysis, Pearson product-moment general focus, one-way variance (ANOVA) and multi-mode regression analysis methods are used. The results of the research show that safe thinking scores are good and inconspicuous endurance scores; It is seen that there is no significant difference in the gender variable, but academic success, parental education level, book reading rate, daily income levels and participation reach significant data according to the social activity variables. In addition, it has been reached that thinking about their important thoughts is a significant predictor of academic success, book reading rates and father's education.

Keywords: Thinking, Critical Thinking, Critical Thinking Disposition, Primary School

*This study was presented as an oral presentation at the EDU Congress in 2024.

¹ PhD student, Çukurova University, Institute of Social Sciences, Adana, Turkey, oguz.osman91@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-9598-5227>

² Assoc. Prof. Dr, Çukurova University, Faculty of Education, Department of Curriculum and Instruction, Adana, Turkey, baybek@cu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5846-9838>

Siirt Eğitim Dergisi

Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi: 03.09.2024

Kabul Tarihi: 21.11.2024

İlkokul Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*

Osman OĞUZ¹
Birsal AYBEK²

Özet

Bu araştırmanın amacı; ilkökul öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ile çeşitli değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemektir. Araştırma ilişkisel tarama modelinde bir çalışmadır. Bu araştırmanın örneklemini 2023-2024 eğitim öğretim yılında Adana'nın Karataş ilçe merkezinde bulunan ilkökullarda öğrenim gören 3 ve 4. sınıf öğrencilerinden oluşan 283 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veriler, eleştirel düşünme eğilimi için Akar ve Uluçınar (2021) tarafından geliştirilen "İlkokul Öğrencileri için Eleştirel Düşünme Eğilimleri Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır. Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek için ise araştırmacılar tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu'ndan yararlanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistiklerin yanı sıra, t testi analizi, Pearson momentler çarpımı katsayısı korelasyonu, tek yönlü varyans (ANOVA) ve çoklu doğrusal regresyon analizi yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimi puanlarının iyi olduğu, eleştirel düşünme eğilimi puanlarının; cinsiyet değişkeninde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ancak akademik başarı, anne-baba eğitim düzeyi, kitap okuma sıklığı, ailenin gelir düzeyi ve öğrencilerin katıldıkları sosyal aktivite değişkenlerine göre anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimi üzerinde akademik başarı, kitap okuma sıklığı ve baba eğitim durumunun anlamlı bir yordayıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Düşünme, Eleştirel Düşünme, Eleştirel Düşünme Eğilimi, İlkokul

* Bu çalışma, 2024 yılında Uluslararası Eğitim Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

1 Doktora Öğrencisi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, Türkiye, oguz.osman91@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-9598-5227>

2 Doç. Dr. Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Programı ve Öğretimi Anabilim Dalı, Adana, Türkiye, baybek@cu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5846-9838>

Giriş

Son zamanlarda meydana gelen teknolojik gelişmeler, neredeyse her alanda olduğu gibi eğitimde de kendini açıkça göstermektedir. Bu gelişmeler, eğitim programlarını ve modern sınıf tasarımlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Artık öğrencilerin yalnızca bilgiyi edinmeleri değil, aynı zamanda eleştirel bir bakış açısıyla bu bilgiyi değerlendirmeleri de gereklidir. Geleneksel eğitim, öğrencilere bilgi edinmeyi öğretmiş olsa da, günümüzün dinamikleri, onları sorgulayan, eleştiren ve bilgiyi yansıtan bireyler haline dönüştürmektedir. Bu durum, eleştirel düşüncenin önemini vurgulamaktadır.

Günümüzde, okulların temel görevi, demokratik, yaratıcı, üretici, eleştirel düşünebilen, çok yönlü düşünme yeteneğine sahip, öğrenmeyi öğrenen, problem çözebilen, insanlara saygılı ve farklı düşüncelere hoşgörü ile yaklaşabilen sorumlu vatandaşlar yetiştirmektir (Aybek, 2006) Eğitim sistemimizin temel amacı değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir. Bilgi, beceri ve davranışlar öğretim programlarıyla kazandırılmaya çalışılırken değerlerimiz ve yetkinlikler bu bilgi, beceri ve davranışların arasındaki bütünlüğü kuran bağlantı ve ufuk işlevi görmektedir. Başka bir deyişle, bilgiyi üreten; hayatta işlevsel olarak kullanabilen; problem çözebilen; eleştirel düşünen; girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip; empati yapabilen; topluma ve kültüre katkı sağlayan bireyler yetiştirmek en önemli amaçlardan biridir (MEB, 2018). Bu bağlamda da eğitimde eleştirel düşünmenin önemi üzerinde durulduğu görülmektedir.

Eleştirel düşünme ile ilgili farklı araştırmacılar tarafından farklı tanımlar yapılmaktadır. Bu tanımları inceleyecek olursak; Ennis (1985)'e göre eleştirel düşünme, sorunlara çözüm yolu bulma ve problem çözücü bir araştırmacı olma, başka bir ifadeyle, güveneceğimiz ya da uygulamayı kararlaştırdığımız şeyler üzerine odaklanmış geçerli olan, şüphe ile yaklaşılan, mantık içeren ve yansıtıcı bir düşünme biçimidir. Facione ve Facione (2008) ise eleştirel düşünmeyi uygun ölçütleri kullanarak değerlendirme ve uygun kavramlar ile yöntemleri kullanma, mevcut kanıtlara dayanarak karar verme ve inanç oluşturma olarak tanımlamaktadırlar. Yıldırım ve Şensoy (2011) eleştirel düşünmeyi; yorumlama, analiz, değerlendirme ve çıkarım süreçlerini içeren, kararın temellendiği delilsel, kavramsal, metodolojik, ölçütsel ya da içeriksel incelemelerin açıklamasıyla sonuçlanan amaçlı ve öz düzenleyici bir karar mekanizması olarak belirtmektedir. Eleştirel düşünme, yansıtıcı olma, ölçütler ve standartları içerme, gerçekçi olma ve mantıklı düşünmeyi gerektirme gibi özelliklere sahiptir (Nosich, 2012). Genel bir çıkarım yapacak olursak; eleştirel düşünme, sadece olayları yüzeyde değil, aynı zamanda derinlemesine anlama çabasını içerir. Bireyler, karşılaştıkları bilgi ve durumları sorgulayarak, mantıklı bir çerçevede analiz ederler. Eleştirel düşünme, önyargılardan kaçınma, mantıklı çıkarımlar yapma ve çeşitli perspektifleri değerlendirme yeteneği gerektirir.

Eleştirel düşüncenin iki temel boyutu, beceri ve eğilim olarak öne çıkmaktadır (Halpern, 1998). Eleştirel düşünme eğilimi ile eleştirel düşünme becerisi birbirinden ayrılamaz bir şekilde bir arada düşünülmelidir. Bireyin eleştirel düşünme becerisi ne kadar gelişmiş olursa olsun, eğer eleştirel düşünme eğilimi düşükse, becerinin varlığı tek başına anlam taşımaz. Eleştirel düşünme ile ilgili yapılan araştırmalara göre, birçok araştırmacı, eleştirel düşünme becerilerinin kullanılabilmesi için öncelikle eleştirel düşünme eğilimine sahip olunması gerektiğini savunmaktadır (Halpern, 1998; Zhang, 2003). Eleştirel düşünme becerisine sahip bireylerden beklenen, karşılaştıkları bir problemi çok yönlü düşünerek, farklı bakış açılarıyla soruna yaklaşarak çözüme ulaşmaları; ayrıca, geliştirdikleri öneri ve iddiaları kanıtlarla desteklemeleridir. Bu sebeple, ilkokuldan yükseköğretime kadar olan tüm eğitim kademelerinde öğrencilere eleştirel düşünme becerileri kazandırılması gerekmektedir (Şahinel, 2007). Eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek için, sınıf içinde tartışmaların düzenlenmesi, farklı görüşleri değerlendirme, sorunlardan çözümlere yönelme, hedeflerin belirlenmesi ve bu hedeflere ulaşmak için gerekli adımların düşünülmesi gibi aktiviteler önemlidir. Ayrıca, düşüncelerdeki tutarsızlıkları tanımlama ve bu tutarsızlıkları gidermek için çözüm önerileri sunma da önemli bir beceridir (Doğan, 2013). Eleştirel düşünme, bireyin doğru kararlar alabilmesi, dünyayı ve kendi iç dünyasını anlayabilmesi, bilgiyi yeniden yapılandırabilmesi ve üst düzey bilişsel becerilerini kullanabilmesi açısından önemli bir role sahiptir. Bu nedenle, eleştirel düşünmenin eğitimi ve öğretimi önemlidir ve bu

becerilerin kazandırılması zorunludur (Akkaya, 2020). Eleştirel düşünme becerisinin öğretimiyle görevli bir öğretmenin, alan bilgisini mesleki deneyimiyle birleştirmesi ve öğretimini etkili hale getirmek için çeşitli beceri ve stratejiler kullanması önemlidir. Bu süreçte, farklı yöntem ve teknikleri uygulayarak öğrencilerine eleştirel düşünme becerileri kazandırmalıdır (Polat, 2015).

Genel duruma bakacak olursak eleştirel düşünme, bireylerin günlük kararlarını, sorunları çözmeyi ve karmaşık konuları anlamayı daha etkili bir şekilde yapmalarına yardımcı olur. Ayrıca, eleştirel düşünme becerileri, insanların bilgiye daha eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmalarını ve toplumda daha bilinçli vatandaşlar olmalarını sağlar. Bundan dolayı eleştirel düşünme her kademede bulunan öğrenciler için oldukça önemlidir.

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerini etkileyen birçok faktör olduğu açıktır. Yapılmış olan araştırmalarda belli başlı demografik durumların bireydeki eleştirel düşünme eğilimi üzerinde etkisi olduğu sonucunu ortaya koymaktadır (Alsancak & Aybek, 2023). Buna bağlı olarak ise bireyin bilgi ve durumlar karşısında eleştirel, yansıtıcı, yaratıcı ve diyalektik bir şekilde düşünmesini etkilemektedir. Başka bir deyişle bu durum bireydeki eleştirel düşünme becerisini hem geliştirmekte hem de etkili bir şekilde kullanmasına olanak tanımaktadır.

Eleştirel düşünmeyle ilgili alan yazındaki çalışmalar incelendiğinde, son zamanlarda bu alanda yapılan araştırmaların arttığı görülmektedir. Demir ve Aybek (2014), Lise Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma sonunda; öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının cinsiyetlerine, okul türlerine, anne baba eğitim düzeylerine, ailelerinin genel yapısına, katılmaktan hoşlandıkları etkinliklere göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı ancak bazı bireysel özelliklerine göre eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının farklılaştığı bulgusuna ulaşılmıştır. Buna ek olarak (Can ve Kaymakçı, 2015; Beşoluk ve Önder, 2010; Çetinkaya, 2011; Gök ve Erdoğan, 2011; Kartal, 2012) öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile ilgili araştırmalarda bulunmuşlardır. Alsancak & Aybek, 2023; Mete, 2021; Görücü, 2014 Ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ile ilgili çalışmada bulunmuşlardır. Özdemir, 2005; Tümkaya, 2011 ise üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ile ilgili çalışmada bulunmuşlardır.

Alan yazında ilköğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri ve eğilimleri ile ilgili yapılan çalışmaların az olduğu görülmektedir. Akar ve Can (2020), yapmış oldukları çalışmalarında İlkokul Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Tutumları ile okulda mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonunda öğrencilerin eleştirel düşünme tutum düzeyleri “iyi”, adalet eğilimleri ise “oldukça iyi” düzeyde bulunmuştur. Öğrencilerin eleştirel düşünme tutumları ile adalet eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yetgin ve Katrancı (2020) yaptıkları çalışmalarında öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin orta düzeyde olduğu ve kız öğrenciler lehine anlamlı farklılık olduğunu bulmuşlardır. Öğrencilerin ebeveynlerinin öğrenim durumunun, eleştirel düşünme becerisi üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı belirlemiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin bir aylık sürede okudukları kitap sayısının ve kütüphaneye üye olma durumlarının eleştirel düşünme becerisini anlamlı düzeyde etkilediği tespit etmişlerdir. Özbey ve Sarıkaya (2024) yapmış oldukları araştırmalarında öğrencilerin eleştirel düşünme davranışları ve çevreleriyle olan ilişkileri eleştirel düşünme durumlarıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Özyurt, Baştopçu, Barcın, Deviren ve Atila (2018) yapmış oldukları çalışmalarında eleştirel düşünme becerisinin analiz alt boyutunda cinsiyete göre kız öğrenciler lehine, kreşe gitme durumuna göre ise kreşe gidenler lehine; kardeş sırası incelendiğinde, sıralamada sona olan kardeşler lehine farkın arttığını bulmuşlardır. Eleştirel düşünme becerisinin çıkarım alt boyutunda ise kreşe gidenler ve kardeş sayısı çok olanlar lehine anlamlı bir fark olduğu tespit etmişlerdir. Eleştirel düşünmenin değerlendirme alt boyutunda ise kreşe gidenler lehine anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkarmışlardır. Araştırmada ayrıca sınıf ortamının düşünmeyi engelleyici öğrenci davranışları bileşeni ile eleştirel düşünme becerisi arasındaki olumsuz yöndeki ilişkinin, sınıf ortamının diğer bileşenleri olan düşünmeyi destekleyici öğretmen ve öğrenci davranışları ile eleştirel düşünme arasındaki olumlu ilişkiden daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Sonuç olarak, ilköğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesine yönelik

çalışmaların artırılması ve bu süreci etkileyen etmenlerin daha ayrıntılı şekilde incelenmesi gerektiği görülmektedir.

Eleştirel düşünme becerilerini geliştiren ve uygulayan öğrenciler, öğrenme sonuçlarını sürekli olarak artırabilir ve içerikle birlikte okuldaki diğer bireylerle daha anlamlı bir şekilde etkileşimde bulunabilir (Gibson, 2013). Bu durum eleştirel düşünme eğilimi içinde olacak bireyler yetiştirmenin oldukça önemli olduğunu bize göstermektedir. Hayata, öğrendiği bilgilere ve karşılaştığı durumlara daha geniş perspektif bir açıyla bakan bir birey daha etkili öğrenmeyi sağlayıp daha doğru kararlar alabilmektedir. Bundan dolayı eleştirel düşünmeyi ilkökul kademesinden itibaren çocuklarda içselleştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca tüm öğretim programlarındaki ortak amacın bireylere eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılması olduğu görülmektedir. Bu noktadan hareketle bu çalışmada temel olarak ilkökul öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1) Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimi puanlarının dağılımı nasıldır?

2) İlkokul öğrencilerinin çeşitli sosyo-demografik özelliklerine (cinsiyet, akademik başarı, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, kitap okuma alışkanlığı, algılanan sosyo-ekonomik düzey, katıldıkları sosyal aktiviteler) göre eleştirel düşünme eğilimi puan ortalamaları anlamlı bir düzeyde farklılaşmakta mıdır?

3) Sosyo-demografik özellikler, ilkökul öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerini anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada tarama modellerinden olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, mevcut veya geçmişte var olan bir durumu, onun mevcut halini doğru bir şekilde tanımlamayı amaçlayan araştırma modelleridir (Merter, 2009). İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasında birlikte değişimin varlığını belirlemeyi hedefleyen bir tarama yaklaşımını ifade eder. İlişkisel tarama modeli, değişkenlerin birlikte değişip değişmediğini belirlemeyi amaçlar ve eğer bir değişim varsa, bu değişimin niteliği üzerine çaba sarf eder (Karasar, 2021).

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın örneklemini 2023-2024 eğitim öğretim yılında Adana'nın Karataş ilçe merkezinde bulunan ilkökullarda öğrenim gören 3 ve 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmada kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kolay ulaşılabilir örnekleme göreceli olarak daha az maliyetlidir ve bazı araştırmacılar için pratik ve kolay olarak algılanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Öğrenciler, daha önceden görüşülen öğretmenlerin derslerine girilerek tesadüfi bir şekilde seçilmişlerdir. Araştırma uygulamalarına başlamadan önce Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu aracılığı ile velilerden gerekli izinler alınmış, daha sonra veriler toplanmaya başlanmıştır. Araştırmada ölçek velilerin izinleri doğrultusunda öğrencilere uygulanmıştır. Velileri tarafından izin verilmeyen öğrenciler araştırma dışında tutulmuştur.

Araştırmacı, okullara bizzat giderek öğrencilere araştırmayla ilgili gerekli açıklamaları yapmıştır. Anket yanıtlanırken sınıfta beklenmiş ve öğrencilerin anlamadıkları maddelere yönelik ölçeğin amacına uygun açıklamalar yapılmıştır. Sınıf içindeki açıklamalar, yalnızca ölçeğin doğru şekilde kullanılması için yapılmıştır. Araştırmaya 283 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin 142'si kız, 141'i erkektir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada, eleştirel düşünme eğilimi için Akar ve Uluçınar (2021) tarafından geliştirilen "İlkokul Öğrencileri için Eleştirel Düşünme Eğilimleri Ölçeği" kullanılmıştır. Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek için ise araştırmacılar tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu'ndan yararlanılmıştır. Aşağıda ölçme araçları ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

İlkokul eleştirel düşünme eğilimi ölçeği

İlkokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Ölçeği Uluçınar ve Akar (2021) tarafından geliştirilmiştir. Ancak ölçek araştırmacılar tarafından 2023 yılında tekrardan revize edilmiştir. Çalışmaya 500 ilkokul öğrencisi katılmıştır. Ölçek; 18 madde ve 4 boyutu içinde barındırmaktadır. Aynı zamanda şüphecilik, meraklılık, açık fikirlilik ve nesnellik boyutlarından oluşmaktadır. Şüphecilik boyutunda 5, açık fikirlilik boyutunda 4, meraklılık boyutunda 5 ve nesnellik boyutunda 4 madde kullanılmıştır. Boyutların güvenilirlik katsayısına baktığımızda; şüphecilik boyutu .83, açık fikirlilik boyutu .82, meraklılık boyutu .77 ve nesnellik boyutu ise .67'dir. Hesaplanan güvenilirlik değerlerinin gerek alt boyutlar için gerekse de ölçeğin toplamı bakımından yüksek olduğu görülmüştür. Buna ek olarak testin genel güvenilirlik katsayısı .77 olarak hesaplanmıştır. Ölçekte eleştirel düşünme eğilim puanları 1-1,75 arası düşük; 1,76-2,50 orta; 2,51-3,25 iyi; 3.26-4.0 çok iyi şeklinde yorumlanmaktadır. Ayrıca ölçekte veriler Doğrulayıcı Faktör Analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonuçlarının gerek boyutların beklenen modeli oluşturması gerekse de uyum indeksleri bakımından iyi sonuçlar verdiği tespit edilmiştir. Bu çalışmada Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı yeniden değerine bakılmış ve .76 olarak bulunmuştur.

Kişisel bilgi formu

Araştırmada öğrencilerin; akademik başarı, cinsiyet, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, kitap okuma alışkanlığı, sosyo-ekonomik düzey, katıldıkları sosyal aktiviteler gibi sosyo-demografik özelliklerini belirlemek için araştırmacılar tarafından geliştirilen bir formdur.

Verilerin Analizi

Veri analizinde hem betimsel hem de ileri düzey istatistiksel yöntemlerden yararlanılmıştır. Öncelikle, verilerin genel özelliklerini özetlemek için betimsel istatistikler kullanılmıştır. Ardından, gruplar arasındaki farklılıkları test etmek amacıyla bağımsız örneklem için t-testi uygulanmıştır. Değişkenler arasındaki ilişki düzeyini incelemek için Pearson momentler çarpımı katsayısı korelasyonu yöntemi tercih edilmiştir. Gruplar arasında birden fazla düzeyde karşılaştırma yapılması gerektiğinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmış, anlamlı farklılıkların bulunduğu durumlarda bu farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla post-hoc analiz yöntemi olarak Scheffe-F testi uygulanmıştır. Çoklu bağımsız değişkenlerin bir bağımlı değişken üzerindeki etkisini incelemek için ise çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır.

Analizlere başlamadan önce, Levene testi ile gruplar arasındaki varyans homojenliği kontrol edilmiş ve verilerin analiz için uygun olduğu (varyans homojenliğinin sağlandığı) tespit edilmiştir. Bütün istatistiksel işlemler SPSS 27.0 yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yapılan tüm analizlerde anlamlılık düzeyi 0.05 olarak belirlenmiş ve bu değer altındaki p-değerleri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Etik onay: Bu araştırma için Çukurova Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Alanında Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 08/03/2024-E.954320 tarih-sayılı oturum ve 10 nolu kararı ile etik izin alınmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırmanın alt amaçları doğrultusunda, öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimi puanlarının dağılımı, eleştirel düşünme eğilimi puanlarının; cinsiyet, akademik başarı, anne-baba eğitim düzeyi, kitap okuma sıklığı, ailenin gelir düzeyi ve öğrencilerin katıldıkları sosyal aktivite değişkenlerine göre farklılaşmış farklılaşmadıkları ve öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri, eleştirel düşünme eğilimlerini ne ölçüde yordadığı hakkında elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının dağılımına ilişkin bulgular

Aşağıda Tablo 1'de öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimi puanlarının ortalama, en yüksek- en düşük ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 1: Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının Dağılımı

Eleştirel Düşünme	N	\bar{X}	En Düşük	En Yüksek	SS
Genel Eğilim	283	2.77	1.17	4.00	.86

Ölçekteki puanlar aşağıdaki şekilde yorumlanmaktadır:

- 1-1.75 arası düşük
- 1.76-2.50 orta
- 2.51-3.25 iyi
- 3.26-4.0 çok iyi

Buna göre, Tablo 1'deki değerler incelendiğinde öğrencilerin genel eleştirel düşünme eğilimlerinin ortalamasının iyi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır ($\bar{X}=2.77$, 2.51-3.25).

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesine ilişkin bulgular

Cinsiyet değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının; cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgulara aşağıda Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2: Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının Cinsiyetlerine Göre Anlamlı Bir Şekilde Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Değerler

Eleştirel Düşünme	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	t	p
Genel Eğilim	Kız	142	51.57	14.86	1.68	.09
	Erkek	141	48.47	16.11	1.68	.09

$p>0.05$

Tablo 2'de ki değerler incelendiğinde öğrencilerin cinsiyetlerin göre eleştirel düşünme eğilimlerinde 0.05 anlamlılık düzeyinde bir farklılaşma olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır ($p>0.05$; $p=.09$).

Akademik başarıya göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanları ile akademik başarı puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını tespit etmek üzere Pearson Korelasyon Katsayısı Analizi yapılmıştır. Korelasyon katsayısı, iki değişken arasındaki ilişkinin miktarını bulup yorumlamak amacıyla kullanılır. Korelasyon katsayısının mutlak değer olarak "0.70-1.00 arasında olması yüksek, 0.70-0.30 arasında olması orta, 0.30-0.00 arasında olması ise düşük" düzeyde bir ilişki olarak tanımlanabilir (Büyüköztürk, 2002). Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının; akademik başarıya göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 3: Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının Akademik Başarıya Göre Anlamlı Bir Şekilde Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Değerler

Eleştirel Düşünme /Akademik Başarı	N	R
Genel Eğilim	283	.66

$p<0.01$

Yukarıda Tablo 3'de yer alan korelasyon değerleri incelendiğinde öğrencilerin genel eleştirel düşünme eğilimleri puanları ve akademik başarı puanları arasında pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir ($r = 0.66$; $p<0.01$).

Baba eğitim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının; baba eğitim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin one way ANOVA analiz bulgularına aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 4: Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Anlamli Bir Şekilde Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Değerler

Baba Eğitim Düzeyi	N	\bar{X}	SS	F	Scheffe-F
(1)Okur-yazar değil	3	35.00	17.43		
(2)İlkokul	46	43.52	13.80		
(3)Ortaokul	67	43.35	13.42	11.06	4>3-2
(4)Lise	103	54.67	14.45		5>3-2
(5)Yükseköğretim ve üstü	64	54.92	16.15		

p<.05

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin (F(4,283)=11.06, p<.05) “baba eğitim düzeyi” değişkeni açısından anlamli bir şekilde farklılaşp bulunduğu bulunmuştur. Baba eğitim düzeyine göre öğrencilerin eleştirel düşünme puanları arasındaki farkın kaynağı belirlemek için Scheffe-F testi kullanılmış ve sonuç olarak “lise mezunu” babalara sahip olanlar lehine “ortaokul mezunu”, “ilkokul mezunu” babalara sahip olanlar arasında anlamli bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca “Yükseköğretim ve üstü mezunu” eğitim düzeyinde babalara sahip olanlar lehine, babası “ortaokul mezunu”, “ilkokul mezunu” olan öğrenciler arasında anlamli bir farklılık olduğu görülmüştür. Babası “yükseköğretim ve üstü” eğitim düzeyinde olan öğrencilerin en yüksek eleştirel düşünme puan ortalamalarına sahip oldukları (\bar{X} =54,92) tespit edilmiştir.

Anne eğitim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgular

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının; anne eğitim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin one way ANOVA analiz bulgularına aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 5: Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Anlamli Bir Şekilde Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Değerler

Anne Eğitim Düzeyi	N	\bar{X}	SS	F	Scheffe-F
(1)Okur-yazar değil	11	31.90	9.33		
(2)İlkokul	53	43.67	15.17		
(3)Ortaokul	59	45.23	12.56	13.80	4>1-2-3
(4)Lise	107	55.10	14.45		5>1-2-3
(5)Yükseköğretim ve üstü	53	55.24	15.64		

p<.05

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin (F(4,283)=13.80, p<.05) “anne eğitim düzeyi” değişkeni açısından anlamli bir şekilde farklılaşp bulunduğu bulunmuştur. Anne eğitim düzeyine göre öğrencilerin eleştirel düşünme puanları arasındaki farkın kaynağını belirlemek için Scheffe-F testi kullanılmış ve sonuç olarak “lise mezunu” annelere sahip olan öğrenciler lehine “ortaokul mezunu, ilkokul mezunu ve okur-yazar olmayan” anneye sahip olan öğrenciler arasında anlamli bir farklılık bulunmuştur. Ayrıca “Yükseköğretim ve üstü mezunu” eğitim düzeyinde annelere sahip olan öğrenciler lehine “ortaokul mezunu, ilkokul mezunu ve okur-yazar değil” öğrenciler arasında anlamli bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Annesi “yükseköğretim ve üstü” eğitim düzeyinde olan öğrencilerin en yüksek eleştirel düşünme puan ortalamalarına sahip oldukları (\bar{X} =55.24) görülmüştür.

Kitap okuma sıklığına göre farklılaşım farklılaşmadığına ilişkin bulgular

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının; kitap okuma sıklığına göre farklılaşım farklılaşmadığına ilişkin one way ANOVA analiz bulgularına aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 6: Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının Kitap Okuma Sıklığına Göre Anlamlı Bir Şekilde Farklılaşım Farklılaşmadığına İlişkin Değerler

Kitap Okuma Sıklığı	N	\bar{X}	SS	F	Scheffe-F
(1)Hiç okumuyorum	35	32.57	9.33	55.04	2>1
(2)Ayda 1 kitap	68	43.80	10.96		3>1-2
(3)Ayda 2 kitap ve üstü	180	55.77	14.55		

p<.05

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin (F(2,283)=55.04, p<.05) “kitap okuma sıklığı” değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur. Kitap okuma sıklığına göre öğrencilerin eleştirel düşünme puanları arasındaki farkın kaynağını belirlemek için Scheffe-F testi kullanılmış ve sonuç olarak ayda 2 kitap ve üstü okuyanlar lehine; ayda 1 kitap okuyanlar ile hiç okumayan öğrenciler arasından farkın kaynaklandığı tespit edilmiştir. Ayrıca ayda 1 kitap okuyanlar ile hiç kitap okumayanlar arasında da ayda 1 kitap okuyan öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayda 2 kitap ve üstü okuyan öğrencilerin en yüksek eleştirel düşünme puan ortalamalarına sahip oldukları (\bar{X} =55.77) görülmüştür.

Aile gelir durumuna göre farklılaşım farklılaşmadığına ilişkin bulgular

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının; aile gelir durumuna göre farklılaşım farklılaşmadığına ilişkin one way ANOVA analiz bulgularına aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 7: Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının Aile Gelir Durumu Göre Anlamlı Bir Şekilde Farklılaşım Farklılaşmadığına İlişkin Değerler

Aile Gelir Durumu	N	\bar{X}	SS	F	Scheffe-F
(1)Asgari ücret altında	52	38.17	13.86	25.38	2>1
(2)Asgari ücret	113	50.08	13.07		3>1-2
(3)Asgari ücret üstünde	118	55.20	15.68		

p<.05

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin (F(2,283)= 25.38, p<.05) “aile gelir durumu” değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur. Aile gelir durumuna göre öğrencilerin eleştirel düşünme puanları arasındaki farkın kaynağını belirlemek için Scheffe-F testi kullanılmış ve sonuç olarak asgari ücret üstü alanlar ile asgari ücret altında ve asgari ücret alanlar arasında farkın kaynaklandığı görülmüştür. Ayrıca asgari ücret üstü geliri olanlar lehine asgari ücret altı olanlar arasında anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Asgari ücret üstü olanların en yüksek eleştirel düşünme puan ortalamalarına sahip oldukları (\bar{X} =55.20) tespit edilmiştir.

Katıldıkları sosyal aktivitelere göre farklılaşım farklılaşmadığına ilişkin bulgular

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının; katıldıkları sosyal aktivitelere göre farklılaşım farklılaşmadığına ilişkin one way ANOVA analiz bulgularına aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 8: Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarının Katıldıkları Sosyal Aktivitelere Göre Anlamlı Bir Şekilde Farklılaşım Farklılaşmadığına İlişkin Değerler

Sosyal Aktivite	N	\bar{X}	SS	F	Scheffe-F
(1)Hiç katılmıyorum	92	39.22	13.03		

(2)Spor	124	55.93	12.20		
(3)Müzik	23	51.91	17.11	21.80	2-3-4-5>1
(4)Resim	23	56.13	15.08		
(5)Diğer	21	53.76	18.28		

p<.05

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin (F(4,283)= 21.80, p<.05) “katıldıkları sosyal aktivite” değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur. Katıldıkları sosyal aktivitelere göre öğrencilerin eleştirel düşünme puanları arasındaki farkın kaynağı belirlemek için Scheffe-F testi kullanılmış ve sonuç olarak spor, müzik, resim ve diğer aktivitelere katılanlar ile hiç katılmayan öğrenciler arasında bu aktivitelere (spor, müzik, resim ve diğer aktivitelere) katılanlar lehine anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Resim sosyal aktivitesine katılan öğrencilerin en yüksek eleştirel düşünme puan ortalamalarına sahip oldukları (\bar{X} =56.13) görülmüştür.

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarını değişkenler ile yordamaya ilişkin bulgular

Araştırmada ilkökul öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerini yordayan en önemli değişkenlerin neler olduğunu bulmak amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizinden yararlanılmıştır. Aşağıda Tablo 9’da regresyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 9: Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimlerine İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart B Hatası	Beta	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	20.04	3.57		5.61	.00		
Cinsiyet	-2.54	1.35	-.08	-1.87	.06	-.10	-.11
Akademik Başarı	13.03	1.36	.63	9.55	.00	.66	.49
Baba Eğitim Durumu	-2.50	1.05	-.16	-2.38	.01	.32	-.14
Anne Eğitim Durumu	1.07	.99	.07	1.07	.28	.37	.06
Kitap Okuma Sıklığı	4.15	1.41	.18	2.93	.00	.53	.17
Aile Gelir Düzeyi	-.59	1.20	-.02	-.49	.62	.37	-.03
Sosyal Aktivite	-.66	.67	-.05	-.98	.32	.30	-.05

R=.69 R²=.48 Adjusted R²=.46 F(7.27)=36.26 p=.00

Cinsiyet, akademik başarı, baba eğitim durumu, anne eğitim durumu, kitap okuma sıklığı, aile gelir düzeyi ve katıldığı sosyal aktiviteler hep birlikte, öğrencilerin eleştirel düşünme eğilim puanları ile anlamlı bir ilişki içindedir. Adı geçen yedi yordayıcı değişken, eleştirel düşünme eğilim puanlarındaki toplam varyansın yüzde 48’ini anlamlı bir şekilde açıklamaktadır (R=.69, R²= .48 p<.001).

Standardize edilmiş regresyon katsayılarına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin eleştirel düşünme eğilimlerine göre görece önem sırası akademik başarı, kitap okuma sayısı, baba eğitim durumu, cinsiyet, anne eğitim durumu, sosyal aktivite ve aile gelir düzeyidir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları incelendiğinde akademik başarı, kitap okuma sıklığı ve baba eğitim durumunun eleştirel düşünme eğilimi üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu; cinsiyet, anne eğitim durumu, aile gelir düzeyi ve sosyal aktivitenin ise eleştirel düşünme eğiliminde yordayıcı olmadığı görülmüştür. Bu durumda, eleştirel düşünme eğilimini; akademik başarı, kitap okuma sıklığı ve baba eğitim durumunun daha etkili bir şekilde etkilediğini söylemek olasıdır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde, öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimi puanlarının farklı değişkenlere göre nasıl farklılık gösterdiği ve bu değişkenlerin eleştirel düşünme eğilimlerini hangi düzeyde etkilediğine ilişkin bulgular tartışılmıştır.

Öğrencilerin genel eleştirel düşünme eğilimlerinin iyi olduğu tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin puanlama olarak iyi bir seviyede oldukları sonucu çıkmaktadır. Akar ve Kara (2016); Yetgin ve Katrancı (2020) yapmış oldukları çalışmalarında ilkökul öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin orta seviyede olduğu sonucuna ulaşmışlardır. (Mete, 2021) Ortaokul Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerilerinin İncelenmesi ile ilgili çalışmalarında sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşüncelerinin orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Korkmaz ve Yeşil (2009) ilk, orta öğretim ve üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerini inceleyen araştırmalarında hepsinin ağırlıklı olarak orta düzey eleştirel düşünme düzeyine sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmaların sonuçlarının genel olarak bu araştırma ile benzer sonuçlar gösterdiği söylenebilir.

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre eleştirel düşünme eğilimlerinde anlamlı olarak farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir deyişle cinsiyet değişkeninin öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri üzerinde etkisi olmadığı, cinsiyetler arasında bir fark görülmediği tespit edilmiştir. Alan yazın incelendiğinde, Akar ve Kara (2016) eleştirel düşünme üzerine yaptıkları çalışmada, kız ve erkek öğrenciler arasında eleştirel düşünme düzeyleri açısından anlamlı bir fark bulamamışlardır. Benzer şekilde, Demir ve Aybek (2014) lise öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerini çeşitli değişkenler açısından inceledikleri çalışmalarında, öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşmışlardır. Bu bulgular, bizim araştırmamızla paralellik göstermektedir. Diğer taraftan, Özyurt ve arkadaşları (2018), Yetgin ve Katrancı (2020) ve İncirkuş ve Özçetin (2021) tarafından yapılan araştırmalarda, eleştirel düşünme becerilerinin cinsiyet açısından kız öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar ise bizim araştırmamızla örtüşmemektedir. Bu fark, araştırmaların yapıldığı örneklem gruplarının özellikleri, kültürel faktörler veya metodolojik farklılıklar gibi etmenlerden kaynaklanıyor olabilir.

Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanları ile akademik başarı puanları arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir deyişle akademik başarı değişkeninin öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri üzerinde etkisi olduğu görülmektedir. Akademik başarısı yüksek öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin yüksek, akademik başarısı düşük öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin de düşük olduğu genel olarak tespit edilmiştir. İncirkuş ve Özçetin (2021) yapmış olduğu çalışmada eleştirel düşünme becerileri ile ortaokul öğrencilerinin Türkçe dersi akademik başarıları arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşmıştır. Akar ve Kara (2016) yapmış oldukları çalışmalarında eleştirel düşünme düzeyi ile en yüksek ilişkinin öğrencilerin ders başarıları ile olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Akbıyık (2002) eleştirel düşünme eğilimleri ve akademik başarı araştırmalarında yüksek eleştirel düşünme eğilimine sahip öğrencilerin genel akademik başarı düzeyinin, düşük eleştirel düşünme eğilimine sahip öğrencilerin genel akademik başarı düzeyinden daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Elçi, Tuncel, Demiroğları, Akman, Elçi ve Kutlu (2020) ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ile ilgili yapmış oldukları çalışmalarında öğrencilerin akademik başarıları ile eleştirel düşünme eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kısaca ilgili araştırmalara göre, okullarda eleştirel düşünmeyi önemli kılan faktörlerden biri, eleştirel düşünme becerileri ile okul başarısı arasındaki olumlu ilişkinin varlığıdır.

Anne ve baba eğitim durumlarına göre öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir deyişle anne baba eğitim durumu değişkeninin öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri üzerinde etkisi olduğu görülmektedir. Anne ve baba eğitim durumu yüksek öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin yüksek, anne ve baba eğitim durumu düşük öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri de düşük olduğu tespit edilmiştir. Nitekim Kandemir ve Eğmir (2020)'in ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ile akademik öz

yeterlilikleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ile ilgili çalışmalarında eleştirel düşünmenin ortaokul öğrencilerinin anne-baba eğitim durumu değişkeninden anlamlı biçimde etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak Yetgin ve Katrancı (2020) ilkököl öğrencilerine yapmış oldukları eleştirel düşünme çalışmalarında öğrencilerin ebeveynlerinin öğrenim durumunun, eleştirel düşünme becerisi üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını belirlemişlerdir. Bu çalışma sonuçları bu araştırma sonuçlarını desteklememektedir. Bunun araştırmanın yapıldığı veri toplama araçları ve çalışma gruplarının farklı olması gibi nedenlerden kaynaklandığı söylenilebilir.

Bu araştırmadaki bir diğer bulgu da, kitap okuma sıklığına göre öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir deyişle kitap okuma sıklığı değişkeninin öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri üzerinde etkisi olduğu görülmektedir. Kitap okuma sıklığı yüksek öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin yüksek, hiç kitap okumayan öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin de düşük olduğu tespit edilmiştir. Mete (2021) ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin incelenmesi ile ilgili çalışmasında öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerinin, okuma alışkanlığı ve Türkçe dersi başarılarında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Yetgin ve Katrancı (2021) yaptıkları çalışmalarında kitap okuma sıklığının eleştirel düşünmeyi anlamlı bir şekilde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Yine, Akar ve Kara (2016) yaptıkları çalışmalarında kitap okuma sayısı ile eleştirel düşünme düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Kaloç (2005)'in araştırma sonuçlarına göre, boş zaman etkinlikleri incelenmiş ve kitap okuma, gazete okuma, spor yapma, bulmaca çözme ve belgesel izleme gibi etkinlikleri tercih eden öğrenciler arasında, kitap okuyan öğrencilerin eleştirel düşünme beceri puanlarının daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlardan yola çıkarak kitap okuma sıklığının öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerini pozitif yönde etkilediği söylenilebilir.

Yine bu çalışmada aile gelir düzeyine göre öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir deyişle aile gelir düzeyi değişkeninin öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri üzerinde etkisi olduğu görülmektedir. Aile gelir düzeyi yüksek öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin yüksek, aile gelir düzeyi düşük öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin de düşük olduğu tespit edilmiştir. Akar ve Kara (2016) çalışmalarında gelir durumuyla eleştirel düşünme düzeyi arasında pozitif yönde bir ilişki bulmuşlardır. Kandemir ve Eğmir (2020) ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ile akademik öz yeterlilikleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ile ilgili çalışmalarında ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin aile gelir düzeyi değişkeninden anlamlı biçimde etkilendiği sonucuna ulaşmışlardır. Bu bulgular, aile gelir düzeyinin öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri üzerinde belirleyici bir etkisi olduğunu ve benzer şekilde yapılan önceki araştırmalarla bu sonucun tutarlı olduğunu göstermektedir.

Son olarak öğrencilerin katıldığı sosyal aktivitelere göre araştırma bulguları incelendiğinde öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir deyişle sosyal aktivite değişkeninin öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri üzerinde etkisi olduğu görülmektedir. Genel olarak sosyal aktivitelere katılan öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin yüksek, sosyal aktivitelere katılmayan öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin de düşük olduğu tespit edilmiştir. Mete (2021) Ortaokul Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerilerinin İncelenmesi ile ilgili çalışmasında öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerinin sosyal etkinliklere katılma durumuna göre anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bu araştırma bulgularına göre de benzer şekilde öğrencilerin bilimsel, sportif ve kültürel etkinliklere katılma tercihlerinin eleştirel düşünme düzeylerinde etkili olduğu söylenebilir.

İlkokul öğrencilerinin çeşitli sosyo-demografik özelliklerinin eleştirel düşünme eğilimlerini ne derece yordadığını bulmak amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Eleştirel düşünme eğilimini yordamada cinsiyet, akademik başarı, baba eğitim durumu, anne eğitim durumu, kitap okuma sıklığı, aile gelir düzeyi ve katıldığı sosyal aktivitelerin hep birlikte orta düzeyde ve anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Ancak regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları incelendiğinde akademik başarı, kitap okuma sıklığı ve baba eğitim durumunun eleştirel düşünme eğilimi üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçtan yola çıkarak

öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimini akademik başarı, kitap okuma sıklığı ve baba eğitim durumunun daha çok etkilediğini söylemek mümkündür. Basmaz ve Kutlu (2021) yapmış oldukları çalışmalarında elde ettikleri sonuçlar doğrultusunda öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerinin eleştirel düşünme eğilimlerini önemli derecede yordadığı görülmektedir. Ayrıca aynı çalışmada, sinema ya da tiyatroya gitme sıklığı ve evdeki kitap sayısı değişkenlerinin de öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerini yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular, ilkokul öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerini yordayan faktörler arasında akademik başarı, kitap okuma sıklığı ve baba eğitim durumu gibi sosyo-demografik değişkenlerin önemli rol oynadığını, bunun yanı sıra literatürdeki diğer araştırmalarla da benzer sonuçların elde edildiğini göstermektedir.

Araştırmanın bilimsel sonuçlarına dayanarak, aşağıdaki önerilerde bulunabilir:

1. Okullarda sosyo-ekonomik durumu genel olarak düşük olan öğrencilere, eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik uygulamalarda bulunulabilir.
2. Öğretim programlarının uygulanmasında önemli bir rol oynayan öğretmenlerin, eleştirel düşünme becerilerine sahip öğrencileri yetiştirebilmek için öncelikle kendilerinin eleştirel düşünme becerilerine sahip olmaları gerektiği söylenilebilir. Bu nedenle, öncelikle öğretmenlerin bu konuda uygulamalı olarak hizmet içi eğitim almalarının gerekli olduğu düşünülmektedir.
3. Ailelerin eleştirel düşünme becerilerine sahip çocuklar yetiştirebilmeleri için okullarda uzman kişiler tarafından eleştirel düşünme konulu seminerler düzenlenmeli ve ailelerin bu seminerlere katılmaları sağlanmalıdır.
4. Ders kitaplarında ve ders içi etkinliklerde eleştirel düşünmeyi artırıcı etkinliklere yer verilmelidir.
5. İlkokul kademesinde öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri üzerine daha derinlemesine nitel araştırmalar yapılabilir.
6. Bu çalışmada ele alınan değişkenler dışında başka değişkenler kullanılarak bu değişkenlerin eleştirel düşünme üzerindeki yordayıcı etkisine bakılabilir.

Lisans Bilgileri

Siirt Eğitim Dergisi'nde yayınlanan eserler Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Copyrights

The works published in Siirt Journal of Education are licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Etik Beyannamesi

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında belirtilen kurallara uyulduğunu ve “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirini gerçekleştirmediğimizi beyan ederiz. Aynı zamanda yazarlar arasında çıkar çatışmasının olmadığını, tüm yazarların çalışmaya katkı sağladığını ve her türlü etik ihlalinde sorumluluğun makale yazarlarına ait olduğunu bildiririz.

Etik Kurul İzin Bilgileri

Etik kurul adı: Çukurova Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Alanında Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Etik kurul karar tarihi: 08.03.2024

Etik kurul belgesi sayı numarası: E.954320

Kaynakça

- Alsancak, E., & Aybek, B. (2023). Ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Scientific Educational Studies*, 7(1), 57-78.
- Akar C., & Can B. (2020). İlkokul öğrencilerinin eleştirel düşünme tutumları ile adalet eğilimleri arasındaki ilişki. 4. Uluslararası Sınırsız Eğitim ve Araştırma Sempozyumu.
- Akar, C. & Kara, M. (2016). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin bazı değişkenlere göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (Teke) Dergisi*, 5(3).
- Uluçınar, U., & Akar, C. (2021). The critical thinking dispositions scale for elementary school students: A study of scale development 1. *Third Sector Social Economic Review*, 56(3), 2031-2047.
- Akbıyık, C. (2002). *Eleştirel düşünme eğilimleri ve akademik başarı* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akkaya, A. (2020). *İlkokul öğretim programlarındaki kazanımların eleştirel düşünme becerileri*. VII. International Eurasian Educational Research Congress, 997-1006.
- Aybek, B. (2006). *Konu beceri ve temelli eleştirel düşünme öğretiminin öğretmen adaylarının eleştirel düşünme düzeyine etkisi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aybek, B. (2007). Konu ve beceri temelli eleştirel düşünme öğretiminin öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimi ve düzeyine etkisi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 43-60.
- Basmaz, I., & Kutlu, Ö. (2021). Eleştirel düşünme eğilimlerinin okuduğunu anlama, öğrenci, aile ve ev ortamı değişkenleri bağlamında incelenmesi. *Dijital Ölçme ve Değerlendirme Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 100-118.
- Can, Ş., & Kaymakçı, G. (2015). Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri. *Education Sciences*, 10(2), 66-83.
- Çetinkaya, Z. (2011). Türkçe öğretmen adaylarının eleştirel düşünmeye ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 93-108.
- Demir, R., & Aybek, B. (2014). Lise öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 122-140.
- Doğan, N. (2013). Eleştirel düşünmenin ölçülmesi. *Cito Eğitim: Kuram ve Uygulama*, 22, 29-42.
- Ekinci, Ö., & Aybek, B. (2010). Öğretmen adaylarının empatik ve eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 9 (2), 816- 827.
- Elçi, A. C., Tuncel, F., Demiroğları, B., Akman, P., Elçi, R. M., & Kutlu, M. O. (2020). Ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri. *Turkish Studies*, 15(5), 3315-3326.
- Ennis, R. H. (1985). A logical basis for measuring critical thinking skills. *Educational Leadership*, 42, s.:44-48.
- Facione, P. A., & Facione N. C. (2008). *Critical thinking and clinical judgement. critical thinking and reasoning in the health sciences: ateaching anthology*. The California Academic Press: Millbrae.

- Gibson, J. W. (2013). *The relationship between critical thinking, parent education, family income, extracurricular activity and intrinsic motivation in public schools: a multiple regression analysis*. [Unpublished Doctora Thesis]. Capella University Social Sciences Institute.
- Gök, B., & Erdoğan, T. (2011). Sınıf öğretmeni adaylarının yaratıcı düşünme düzeyleri ve eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi. *Journal of Faculty of Educational Sciences*, 44(2), 29-51.
- Görücü, E. (2014). *Altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlıkları ile eleştirel düşünme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Halpern, D. F. (1998). *Teaching critical thinking for transfer across domains: disposition, skills, structure training, and metacognitive monitoring*. *American Psychologist*, 53(4), 449-455. doi:10.1037/0003-066x.53.4.449
- İncirkuş, F. A., & Özçetin, K. (2021). Türkçe ders kitaplarındaki metinleri anlama sorularının eleştirel düşünmelerine göre incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (22), 290-311.
- Kaloç, R. (2005). *Orta öğretim kurumu öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri ve eleştirel düşünme becerilerini etkileyen etmenler* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kandemir, S. N., & Eǧmir, E. (2020). Ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ile akademik özyeterlilikleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (Teke) Dergisi*, 9(4), 1775-1798.
- Karasar, N. (2021). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayınevi.
- Kartal, T. (2012). İlköğretim fen bilgisi öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 13(2), 279-297.
- Korkmaz, Ö., & Yeşil, R. (2009). Öğretim kademelerine göre öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 19-28.
- MEB. (2018). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı (ilkokul 1,2 ve 3. sınıflar)*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Merter, F. (2009). Cumhuriyet – Dicle – İnönü Üniversitesi eğitim fakültesi ilköğretim bölümü öğrencilerinin öğrenme stilleri ve öğrenme stillerini farklılaştıran sosyo - ekonomik faktörler. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 78-96.
- Mete, G. (2021). Ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(2), 492-509.
- Narin, N., & Aybek, D. (2010). İlköğretim ikinci kademe sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerilerinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 336-350.
- Nosich, M. G. (2012). *Eleştirel düşünme ve disiplinlerarası eleştirel düşünme rehberi (B. Aybek, Çev.)*. Anı Yayıncılık.
- Özbey, Ö. F., & Sarıkaya, R. (2024). İlkokul öğrencilerinin çevreleri ile eleştirel düşünme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Temel Eğitim*, 6(23), 6-21.

- Özyurt, M., Baştopçu, G., Barcın, F., Deviren, G., & Atila, H. (2018). İlkokul öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(5), 1509-1518.
- Polat, S. (2015). Eleştirel düşünme becerisi ile ilgili Türkiye’de yapılmış nitel çalışmaların değerlendirilmesi: Bir meta-sentez çalışması. *International Online Journal of Educational Sciences*, 7(3), 229-243.
- Şahinel, S. (2007). *Eleştirel düşünme*. Ö. Demirel (Edt.). *Eğitimde yeni yönelimler*. Pegem Yayıncılık.
- Tümekaya, S., & Aybek, B. (2008). Üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin sosyo-demografik özellikleri açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 387-402.
- Tümekaya, S. (2011). Fen bilimleri öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ve öğrenme stillerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 215-234
- Uluçınar, U., & Akar, C. (2021). *İlkokul öğrencileri için eleştirel düşünme eğilimleri ölçeği: Bir ölçek geliştirme*. Third Sector Social Economic Review 56(3), 2031-2047
- Yetgin, A., & Katrancı, M. (2020). İlkokul öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *International Journal Of Languages' Education And Teaching*, 8(4), 81-91.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, H.İ., & Şensoy, Ö. (2011). İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri üzerine eleştirel düşünme becerilerini temel alan fen öğretiminin etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2), 523-540.
- Zhang, L. F. (2003). Contributions of thinking styles to critical thinking dispositions. *The Journal of Psychology*, 137(6), 517-544. DOI: 10.1080/00223980309600633

Extended Summary

Introduction

The technological developments that have occurred recently are clearly showing themselves to us in every field. Education is also greatly affected by these developments. This effect is felt both in educational programs and in the creation of modern classes. It has become inevitable for students not only to acquire knowledge but also to use it by filtering it through a critical filter. Although traditional education has taught students to acquire knowledge, today's developments are transforming this knowledge into individuals who question, criticize and reflect. This situation reveals the importance of critical thinking.

Today, the main task of schools is to raise responsible citizens who are democratic, creative, productive, critical thinkers, have multi-dimensional thinking skills, learn to learn, solve problems, respect people and are tolerant of different ideas (Aybek, 2006). The main purpose of our education system is to raise individuals with knowledge, skills and behaviors integrated with our values and competencies. While knowledge, skills and behaviors are tried to be acquired through teaching programs, our values and competencies serve as the connection and horizon that establishes the integrity between this knowledge, skills and behaviors. In other words, raising individuals who produce knowledge, can use it functionally in life, can solve problems, think critically, are entrepreneurial, determined, have communication skills, can empathize, and contribute to society and culture constitute the most important goals (MEB, 2018). In this context, it is seen that the importance of critical thinking in education is emphasized.

Students who develop and apply critical thinking skills and have this tendency to think can continuously increase their learning outcomes and interact more meaningfully with the content and other individuals at school (Gibson, 2013). This shows us that it is essential to raise individuals who will have a tendency to think critically. An individual who looks at life, the information he learns, and the situations he encounters from a broader perspective can learn more effectively and make more accurate decisions. Consequently, the internalization of critical thinking should commence in children starting from primary school. In addition, it seems that the common goal of all curricula is to provide individuals with critical thinking skills. Starting from this point, this research mainly aims to examine the critical thinking tendencies of primary school students in terms of different variables.

Method

The research is a study of the relational screening model. The sample of this research consists of 283 3rd and 4th grade students studying in primary schools in Karataş district center of Adana in the 2023–2024 academic year. In the study, data were collected using the "Critical Thinking Tendencies Scale for Primary School Students" developed by Akar and Uluçmar (2021) for critical thinking disposition. The Personal Information Form developed by the researchers was used to determine the socio-demographic characteristics of the students. In addition to descriptive statistics, t-test analysis, Pearson product moment coefficient correlation, one-way variance (ANOVA), and multiple linear regression analysis methods were used to analyze the data. In groups with significant differences, the Scheffe-F test was used to determine which groups caused the difference.

Ethical permission was obtained for this research from the Scientific Research and Publication Ethics Committee in the Field of Social and Human Sciences of the Çukurova University with the decision numbered 10 and date 08/03/2024-E.954320.

Findings

It was found that the average of the students' general critical thinking tendencies was good. It was found that there was no significant difference in students' critical thinking tendencies according to gender. When the correlation values are examined, there is a moderately positive relationship between students' general critical thinking disposition scores and academic achievement scores. It was found that

students whose fathers were at "higher education and above" education levels had the highest critical thinking score averages. It has been determined that there is a significant difference between students with "secondary school graduates, primary school graduates, and illiterate" students in favor of students whose mothers have an education level of "higher education or above." It was concluded that there was a significant difference between the students who read one book per month and those who did not read any books, in favor of the students who read one book per month. It was understood that students who read two books or more per month had the highest critical thinking score averages. It was found that there is a significant difference between the students who earn above the minimum wage and those who earn below the minimum wage. It has been understood that those above the minimum wage have the highest critical thinking average scores. It was understood that the students who participated in the painting social activity had the highest critical thinking score averages. Students' gender, academic success, father's education level, mother's education level, book reading frequency, family income level, and social activities they participate in all have a significant relationship with students' critical thinking disposition scores. The seven predictor variables mentioned significantly explain 48 percent of the total variance in critical thinking disposition scores.

Discussion, Conclusion and Recommendations

As a result of the research, students' critical thinking disposition scores were good. It was concluded that there was no significant difference in the gender variable, but there were significant differences according to the variables of academic success, parents' education level, frequency of reading books, family income level, and social activities in which the students participated. In addition, it was concluded that academic success, frequency of book reading, and father's education level were significant predictors of students' critical thinking tendency.

Based on the scientific results of the research, the following suggestions can be made:

Students with generally low socio-economic status can be provided with applications aimed at developing critical thinking skills in schools. It can be said that teachers, who play an important role in the implementation of curriculum, must first have critical thinking skills themselves in order to raise students with critical thinking skills. Therefore, it is thought that teachers should first receive practical in-service training on this subject. In order for families to raise children with critical thinking skills, seminars on critical thinking should be organized by experts in schools and families should be ensured to attend these seminars. Activities that increase critical thinking should be included in textbooks and in-class activities. More in-depth qualitative studies can be conducted on students' critical thinking skills at the primary school level. The predictive effects of these variables on critical thinking can be examined by using variables other than those discussed in this study.